

HİNDİSTAN İLE PAKİSTAN'DA YÜKSELEN POPÜLİZMİN İKİLİ İLİŞKİLERE ETKİSİ VE KEŞMİR SORUNU

Efe Can Gürcan
İstinye Üniversitesi, efe.gurcan@istinye.edu.tr

Ahmet Gedik
İstinye Üniversitesi, agedik@istinye.edu.tr

ÖZET

Latin Amerika, Avrupa ve ABD’de kendinden sıkça söz ettiren bir inceleme konusu haline gelen popülizm, aynı zamanda Hindistan’da Modi’nin ve Pakistan’da İmran Khan’ın iktidara gelmesinden sonra Güney Asya bölgesinde güncel siyaseti belirleyen önemli bir unsur olarak görülmektedir. Bu makale, popülizm literatüründe oldukça az ele alınmış olan popülizm-uluslararası ilişkiler ilişkisine ve Güney Asya örneğine yoğunlaşmaktadır. Popülizmin yükselişi altında Hindistan ve Pakistan’ın dış politikaları gözle görülür bir dönüşüm geçirmiştir. Örneğin Khan, İslami tonu güçlendirilmiş bir popülizm anlayışıyla Pakistan siyasetini olduğu gibi şekillendirmiştir. Pakistan’ın ABD’den gitgide uzaklaşadursun Çin ve İran gibi müttefiklerle yakınlaşması, Modi’nin Hindistan’ının Pakistan ile ilişkilerinin daha da gerilmesine ortam sağlamaktadır. Tabii Modi’ye bakıldığında, onun sağ popülizminin keskin bir Müslüman karşıtlığı pratiğinden beslendiği görülecektir. Bu yönde bir söylemin yarattığı siyasal ortamda Müslümanlara karşı saldırıların artış göstermesi şaşırtıcı değildir. Benzer doğrultuda, Modi’nin söylemi, İslam ile ilişkilendirilen sözde tehdidin salt iç kaynaklı bir sorun teşkil etmediğine işaret etmektedir. Hatta Pakistan’ın şeytanlaştırılması, Modi’nin “Hint-Pasifik” kavramsallaştırmasında anlamını bulan etnosantrik dış siyaset görüşü ile örtüşmektedir. Bu doğrultuda, Modi’nin bölgede Pakistan’ın baş müttefiki olarak Çin’i de hedef alması da anlamlıdır. Modi’nin dış siyaset anlayışının sağ popülist motifleri Keşmir sorununda kolaylıkla ayırt edilebilir. Modi’nin, sorunu İsrail-Filistin çatışmasına benzetmesi ve bu eksende uluslararası hukuka taşınması göze çarpmaktadır. Keşmir’de tarihin en çatışmalı döneminin Modi-Khan döneminde yaşanmakta olduğu gözlemlenmektedir. Khan özelinde, Pakistan’ın Suudileri karşısına alarak Keşmir sorununu diğer İslam ülkeleri ile yakın ilişki geliştirme ve iç siyasette taban desteğini ilerletme çabaları dikkate değerdir. Ancak, bu şekilde, bölgede “Keşmirlik” kimliğinin gitgide zayıflamakta olduğu ve İslami kimliğin öne çıkmasıyla ulus-aşırı İslamcı unsurların güç kazandığı bir gerçektir.

Anahtar Kelimeler: Hindistan, Pakistan, Narendra Modi, İmran Khan, Popülizm.

1. Giriş

Küresel bir olgu olarak popülizmin 2010’lu yıllardan itibaren dünya siyaseti üzerinde artan bir etki sağladığı gözlemlenmektedir. 2016 yılında İngiltere’de gerçekleşen Brexit (*Britain Exit*) referandumunu ve Donald Trump’ın zaferiyle sonuçlanan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) seçimlerinin ertesinde, popülizm teriminin daha önce hiç olmadığı kadar yaygın bir şekilde kullanıldığı, hatta 2017 yılında bu terimin Cambridge sözlüğü tarafından yılın sözcüğü seçildiği gözlerden kaçmamaktadır. Popülizmin artan popülerliğine karşın literatürde bu teriminin tanımı üzerine tam bir anlaşma sağlanamamıştır. Cambridge sözlüğü, popülizmi “sıradan insanların arzularını karşılayarak desteklerini kazanmaya yönelik siyasal düşünce ve etkinlikler” şeklinde tanımlar (Cambridge Dictionary, 2020). Literatüre bakıldığında ise birçok farklı tanımlama karşımıza çıkar. Literatürde “ideoloji olarak popülizm” yaklaşımının önde gelen isimlerinden Cas Mudde’ye göre popülizm, “toplumun ‘saf halk’ ve ‘yozlaşmış seçkinler’ olarak kendi içinde türdeş ve birbirine zıt iki gruba ayrıldığını ve siyasetin halkın genel iradesini yansıtmayı gerektirmediğini savlayan bir ideolojidir” (Mudde, 2007: 41). “Söylem olarak popülizm” teorisyeni Ernesto Laclau, popülizmi “tarihsel bir eyleyen olarak mazlumları inşa ederek kurumsal düzeni tartışmaya açan” söylemsel bir strateji anlamında kullanır (Laclau, 2005: 13). “Strateji olarak popülizm” ekolünde öne çıkan isim Kurt Weyland’a göre popülizm, “bir kişisel liderin çoğunlukla örgütsüz ve yüksek sayıda takipçiler tarafından doğrudan, aracısız, kurumsuz desteğine dayanarak hükümet gücüne erişmeyi veya bu gücü uygulamayı amaçladığı bir siyasal stratejiyi” ifade eder (Weyland, 2001: 14). “Performans olarak popülizm” yaklaşımının en bilindik isimlerinden Pierre Ostiguy için ise popülizm “‘zayıf’ın zıtlamacı, harekete geçirici gösterisi”nden ibarettir (Ostiguy, 2017: 73-99). Bu tanımlamalar içerisinde örtüşen konu başlıkları arasında, tahayyül edilen “seçkinler” ile “halk” arasında yaşanan toplumsal zıtlama/kutuplaşma olgusu yer alır. Literatürdeki kavram tartışmalarından, kitleleri harekete geçirici kişisel liderlerin ise popülizmin ikincil bir özelliğini teşkil ettiği savına ulaşılabilir.

Popülizm çalışmalarında Latin Amerika, Avrupa ve ABD’ye yoğunlaşan vaka incelemeleri ayrıcalıklı bir yere sahip olmuştur. Günümüz popülizminin Asya deneyimleri ise oldukça az ilgi toplamıştır. Dahası, Asya merkezli vakaların karşılaştırmalı bir şekilde ve uluslararası ilişkiler bağlamında incelenmesi, henüz yeni gelişmekte olan bir alandır (Roose, 2018; Stengel vd., 2019). Bölgede popülizmin yükselişinin damga vurduğu bir

dönem dahilinde Pakistan-Hindistan ilişkileri (ve bu ülkelerin dış siyaset yönelimleri) nasıl bir dönüşüme uğramıştır? Bu soru etrafında şekillenen mevcut çalışma, Hindistan ve Pakistan karşılaştırması üzerinden söz konusu literatüre ampirik katkılar sağlamayı amaçlamaktadır. Tabii Hindistan ve Pakistan'ın dış politikalarının, uluslararası sisteme etki edebilen büyük güçlerin, bölgesel ve küresel menfaatleri kapsamında şekillendiği kabul edilebilir. Özellikle Soğuk Savaş döneminden itibaren Hindistan ve Pakistan arasında etnik ve dini kimlik etkenlerinden ötürü boy gösteren Keşmir ve Bangladeş sorunları, uluslararası siyasetin ön sahnesinde yer almış ve iki ülkenin birbirlerini düşman olarak tanımlanmasına yol açmıştır. Hindistan ve Pakistan arasındaki paylaşılabilen bölge sorunlarından faydalanmak isteyen başlıca devletler; ABD, Rusya ve Çin olarak ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla Hindistan ve Pakistan'ın tarihsel süreç içerisinde ABD, Rusya ve Çin ile kurduğu ilişkiler, Hindistan ve Pakistan'ın günümüz dış politika dinamiklerini etkileyici en önemli unsurlardandır. Tüm bunlarla birlikte XX. yüzyıldan XXI. yüzyıla geçilmesiyle birlikte uluslararası sistemin yapısının 11 Eylül saldırıları sonrasında tek kutuplu dünya düzeninden çok kutupluluğa evrilmesi (Gürcan, 2019) de Hindistan ve Pakistan'ın dış politika stratejilerini yeniden inşa etmelerine yol açmıştır. Çünkü günümüz çok kutuplu uluslararası sistem yapılışında, Çin'in yükselen bir güç olarak sivrilmesi ile özellikle Hindistan'ın da demografik ve ekonomik kapasitesini artırarak çok kutuplu dünyada konumunu belirlemesi, her iki ülkenin dış politika denklemlerini konjonktürel şartlara göre yeniden kurmalarına neden olmuştur (Gürcan, 2019). Dolayısıyla Hindistan'ın 2014 yılında iktidara gelen başbakanı Narendra Modi ile Pakistan'ın 2018 senesinde seçilen başbakanı İmran Khan'ın izledikleri dış politika çizgisi de geçmiş devletler arası ilişkilerden etkilenmiş ve günümüz koşullarına adapte olarak yeniden şekillenmiştir.

Bu makalede, Modi ve Khan'ın popülist iktidarları altında Hindistan ve Pakistan'ın dış siyasetlerinin dönüşümü, anlatı stratejisi (Silver, 2008) kullanılarak masaya yatırılacaktır. Anlatı stratejisi yönteminde toplumsal olgular; “zamansal olarak sıralı, ardışık, açılımlı ve açık uçlu öyküler” olarak ele alınır (Griffin, 1992: 405). Bu şekilde incelenen olguların ortaya çıkışı ve gelişimi, mantıksal ve kronolojik bir çerçevede öne çıkan koşullandırıcı dinamikler ile birlikte açıklanır (Griffin, 1992). Mevcut makaledeki anlatı analizi, üç farklı kısım üzerinden ilerleyecektir. İlk kısım, olduğu gibi Hindistan'ın Modi popülizmi olgusuna ve bu olgu eşliğinde Hindistan dış politikasının dönüşümüne ayrılmıştır. İkinci kısım, aynı analizi Pakistan'a uygulamaktadır. Üçüncü kısım ise Pakistan-Hindistan ilişkilerinde belki de en belirleyici sorun olan Keşmir sorunu üzerinden popülizm-dış politika etkileşimini mercek altına almaktadır.

2. Hindistan'da Popülizm ve Dış Siyaset: Modi Dönemi

Hindistan'da Modi dönemi 2014 yılında başlamıştır. Modi, popülizmini Nehru-Gandhi ailesinin denetimindeki Hindistan'ın sözde seküler siyasal seçkinlerine karşıtlık ekseninde kurmuştur (Wojczewski, 2019: 262; Plagemann ve Destradi, 2019: 289). Bu karşıtlığa, bir de Müslüman topluluklar ve Pakistan eklenmiştir (Wojczewski, 2020; McDonell ve Cabrera, 2018). Aslına bakılırsa, popülist bir lider olarak Modi'nin ünü, 2001 yılında seçildiği Gucerat eyaletinin başbakanlığı dönemine dayanır. O dönemlerde anılan “başarıları”nın arasında sadece ekonomik kalkınma hikayeleri yoktur. Modi, aynı zamanda 2002 yılında vuku bulan ve 2000-3000 Müslümanın ölümüyle Gucerat yağmalarının provoke edilmesindeki etkin rolü ile de anılagelmiştir. Bu şekilde Modi'nin ismi, ülkede İslam karşıtlığının bayrağı haline gelmiştir (Mietzner, 2019: 374; Murphy, 2010: 86-89). İlerleyen yıllarda ise Modi; tasarımcı giyimi, baskın eril imajı ve yeni iletişim teknolojilerini etkin bir şekilde kullanımını İslam karşıtlığı ile birleştirerek “karizma”sını inşa etmiştir (Plagemann ve Destradi, 2019: 296; Jaffrelot ve Tillon, 2017: 185-186).

Hindistan'da Narendra Modi'nin iktidara gelmesi ve 2018'de de İmran Khan'ın Pakistan'da seçimleri kazanmasından sonra iki ülke arasındaki sorunlar giderek şiddetlenmeye başlamıştır. Modi, yabancı ülkelerde dini baskılara maruz kalan Hinduların Hint vatandaşlığı elde etmesini kolaylaştırmıştır. Ancak, bu kolaylaştırma girişimine her ne kadar diğer Hristiyanlar gibi azınlıklar dahil edilse de Müslümanlar bu girişimin dışında bırakılmıştır (Plagemann ve Destradi, 2019: 291-294). Hindistan'da Şubat 2016'da üniversite öğrencilerinin düzenlediği bir gösterinin ardından “Hindistan karşıtı” sloganlar atıldığı iddiası, toplumda tepkilere neden olmuştur. Narendra Modi ve onun Hindu milliyetçisi Hindistan Halk Partisi (*Bharatiya Janata Partisi*, BJP) liderliğinde, öğrencilere yönelik yaygınlaşan suçlamalar desteklenmiştir. Ülkedeki Müslümanlara yönelik terör suçlamaları, saldırılar ve yargısız infazlar giderek artmıştır (Sinha, 2017: 4162; Plagemann ve Destradi, 2019: 290-291; Moonakal ve Sharma, 2019; Komireddi, 2019). Bununla birlikte, terör örgütlerinin Hindistan hedeflerine yönelik saldırıları Hindistan ve Pakistan arasındaki donmuş çatışmalarda şiddetin tırmanmasına neden olmaktadır. Örneğin, Hindistan Parlamentosu'na yönelik yapılan terörist saldırıda kullanılan İslamcı söylem, Hindistan'da uzun zamandır Pakistan ile ilişkilendirilen sözde İslamcı terörizmin (Taufiq, 2019) artık dışarıdan kaynaklı bir durum olmadığı, ülkedeki Müslümanların da buna karıştığı algısını doğurmuştur (Behera, 2016: 46).

Modi'nin dış politika stratejileri kapsamında, Hindistan'ın ABD'ye yakınlaşmakta ve ilişkileri tamamıyla koparmaksızın Çin'den uzaklaşmakta olduğu söylenebilir. Bu şekilde Modi, Orta Doğu'da Hindistan'ın İsrail ile ilişkilerini geliştirdiğün kendi bölgesinde Çin'i dengelemek için ABD ve Japonya ile yakınlaşmaktadır (Bayram, 2019). İsrail'i ziyaret eden ilk Hindistan başbakanı konumundaki Modi, geleneksel Nehrucu bağılantısızlık

geleneğine ters bir şekilde ABD ile askeri iş birliğinde tarihi bir ilerleme sağlamıştır (Wojczewski, 2020; Montague, 2019). Modi, bu yakınlaşmayı etnosantrik bir kavramsal çerçeveye oturtmuştur. Hindistan'ın ABD ve Çin üçgeninde Asya-Pasifik kavramsallaştırmasına karşı "Hint-Pasifik" kavramsallaştırmasının önemli olduğu söylenebilir. "Hint-Pasifik"ın Hindistan'ı ön plana çıkaran vizyonu aynı zamanda Hindistan'ı bölgede Çin karşısında konumlandırmaktadır (Bayram ve Arafat, 2018: 93)." Dolayısıyla Hindistan, Çin karşısında bir takım önemli dezavantajlara sahip olsa da Modi yönetimi altında bölgesel hegemonya mücadelesine hız vermektedir. Haziran 2020'de yaşanan Hindistan-Çin sınır anlaşmazlığından sonra Hindistan'ın, Çin'in dünya çapında kullanılan elektronik uygulamalarını yasaklamaya, Çin'i 5G ağlarından dışlamaya ve Çin ordusu ile bağlantılı olduğu iddia edilen şirketleri engellemeye yönelmesi bu bağlamda önemlidir (Gürcan, 2020).

Modi, Hindistan'ın iktisadi büyümesine ve küresel güç haline gelmesine önem vermektedir. Bunun yolunun Hindistan'ın ekonomik büyüme oranını artırılmasından, askeri kapasitesinin genişletilmesinden ve demografik güç unsurunun caydırıcılık anlamında kullanılmasından geçtiğinin farkında olan Narendra Modi, aynı kapsamda, Hindistan dış politikasını dönüştürmeye gayret göstermektedir (Paul, 2019). Modi, dış politikada küresel yönetimden yalıtılmamaya yönelik bir siyaset benimserken, bir taraftan da Hindu milliyetçiliğine, kültürel milliyetçilik doğrultusunda vurgu yapmaktadır (Jaffrelot ve Tillin, 2017). Modi'nin Hindu kültürel milliyetçiliğini savunan popülist söylemleri, Hindistan'ın heterojen etnik kimlik gruplarına sahip bir ülke olması bakımından dış politikada Müslüman ülkelerin tepkisini çekmektedir. Keşmir sorunu, Modi'nin tepki toplayan popülist tutumunun dış politikaya yansımaları anlamında öğreticidir. Ancak, bu konuyu ele almadan önce, Pakistan popülizminin arka planının da iyi anlaşılması gerekir.

3. Pakistan'da Popülizm ve Dış Siyaset: İmran Khan Dönemi

1996'da İmran Ahmed Khan Niazi (kısaca İmran Khan) tarafından Pakistan Adalet Hareketi (*Pakistan Tehreek Insaf*, PAH) kurulmuştur. 2013 yılındaki seçimlerde, PAH ve İmran Khan ikinci sırada yer almış ve toplam 7,5 milyon oy almayı başarmıştır (Hassan, 2018: 184). 2013 seçimlerinde Khan, interneti, özellikle Twitter'ı etkin kullanarak, ülkedeki genç seçmeni etkilemeyi başarmıştır (Ahmed ve Skoric, 2014). 2018 yılındaki seçimlere kadar ana muhalefet lideri olan Khan, halk tarafından giderek daha fazla desteklenmeye başlamış ve PAH, seçimlerde toplam oyların %31,82'sini, mecliste de 342 sandalyenin 149'ünü kazanmıştır (Shah, 2019).

Khan, genel olarak kadın haklarını, dini özgürlükleri, ifade özgürlüğünü ve kazanmayı teşvik etme gibi "ilerici" kabul edilen görüşlerin hâkim olduğu popülist bir tarza sahip yetenekli bir iletişimci olarak tanımlanmaktadır (Milam 2018). Pakistan, enerji krizi, ekonomik gerileme, halk sağlığı sorunları, terörizm, karmaşık bir dış politika ve iç güvenlik sorunları gibi çok sayıda sorunla karşı karşıyaydı. İmran Han, Ağustos 2018'de Pakistan'ın yirmi ikinci başbakanı olarak yemin ettiğinde, seleflerinin çoğunun aksine, hiçbir zaman bakanlık görevinde bulunmamıştı. Hatta Khan, seçimlerden sonra seleflerinden farklı bir yol seçti. İktidarını tanıdığı ve güvendiği kişiler ile çevrelemeye karar verdi. Seçim sürecinde ise Khan, kendisini yozlaşmış, ahlaki açıdan aşağı bir seçkinler sınıfına karşı çıkan bir politikacı olarak sunmuştur. Dini ve milliyetçi duygulara yönelik geniş çağrılarla dolu bir retorik kullanmıştır (Aijazuddin, 2019).

Khan'ın Pakistan kamuoyunda uzun yıllardır tanınan bir kişilik olmasında milli kriket takımının kaptanı olması ve milli takımla birlikte büyük başarılarla imza atması önemli olmuştur. Khan önceleri kamuoyu nezdinde dindarlığını pek fazla öne çıkarmamıştır, ancak seçim sürecindeki konuşmalarında dini motifler ile süslemiştir. İslami ütopyacılık vurgusu ile peygamber dönemi Medine şehri ütopyasını sürekli olarak dile getirmektedir. İktidarı altında Khan ve ordu birbirine yakınlaşmıştır. Ordu, Khan'ın milliyetçilik ve din temalı konuşmalarını olumlu karşılamıştır (Aijazuddin, 2019). Oysa geçmişte Khan, ordunun siyasete müdahalesini, teröre karşı savaşta ABD ile ittifakını ve Afganistan sınırı boyunca gerçekleşen askeri operasyonlarını şiddetle eleştiriyordu. Khan, seçilmeden önce yaptığı bir konuşmada, Hindistan ile barış yapmak ve ticareti artırmak, Afganistan ile sınırları açmak ve ABD ile "karşılıklı yarar sağlayan" bir ilişkiden yararlanmak istediğini ifade etmiştir ki bu söylemleri Pakistan ordusunda rahatsızlık yaratmıştır (Waraich, 2018). Khan, kendisini Amerikan politikalarına sık sık karşı çıkan, Afganistan'a giden NATO kamyonlarını durdurmaya yönelik Amerikan karşıtı gösterilere katılan ve Washington'a karşı duran biri olarak lanse ediyordu. Ayrıca Pakistan, Muhammed Peygamber aleyhine herhangi bir itham veya imayı ölümle cezalandırılmasını sağlayan tartışmalı küfür yasasını desteklediği için eleştirilmiştir. Oysa Khan'ın kendisi, seçilmeden önce bu yasanın kötüye kullanıldığını düşünüyordu ve değiştirilmesini arzu ediyordu. Hatta seçilirse azınlıkları dışlamayacağını beyan etmişti (Waraich, 2018).

İmran Khan dönemi Pakistan dış politikasında; İslamofobinin gerekçe gösterilerek Müslüman ülkelerle iş birliği kurulması, Hindistan'a karşı dengeyi kurabilmek amacıyla ABD ile yıpranan ilişkileri onarmaya yönelik adımlar atılması (Caussat, 2020), iç politikada istikrarın sağlanamamasının harici politikayı etkilemesi öne çıkan konular arasındadır. Pakistan'ın Çin ile ilişkileri de büyük önem arz etmektedir. Bu kapsamda, Pakistan-Çin iş birliğinin sonucu olarak, Ekonomik Koridor Projesi (CPEC) ön plana çıkmaktadır. Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi'nin bir kolunu meydana getiren bir ekonomik koridor tesis edilmesi hedefi ise ABD-Pakistan ilişkilerinin gerilmesine sebebiyet vermektedir. Aynı durum Hindistan-Pakistan ilişkileri için de söz konusudur, çünkü bu koridor Hindistan ile ihtilafı olan Keşmir bölgesinden geçmektedir (Caussat, 2020: 92).

Pakistan'ın, sınırları içerisinde birçok etnik grubu barındırması, dış politikasına etki eden bir etkidir. Bu kapsamda ise İran-Pakistan ilişkileri, ABD-İran ilişkileri çatısı altında şekillenmektedir. İmran Khan döneminde olumsuzlaşan ABD-İran ilişkilerinde Khan'ın İran tarafında yer alacağını belli etmesinin, bir anlamda Pakistan'da 42 milyon olduğu tahmin edilen Şii nüfus kesimiyle yakından ilişkili olduğu düşünülebilir. En nihayetinde Pakistan'ın İran'ı karşısına alması, Pakistan'daki kargaşa ortamını körükleyecektir. Tüm bunlarla birlikte, Pakistan'ın dış politika dinamiklerinden birisi de Afganistan ile ilişkilerdir. Hindistan, Pakistan'ı Taliban'a destek sağlamakla suçlamaktadır (Paul, 2019). Günümüz Hindistan'ının Afganistan'daki faaliyetlerinin arka planında ise ABD'nin Hindistan'a artan desteği bulunmaktadır (Kumar, 2019).

4. Keşmir Sorunu ve Modi-Khan Döneminde Yaşanan Dönüşümler

Pakistan, 14 Ağustos 1947'de, İngilizlerin Hindistan'dan çekilmesinden sonra Birleşik Hindistan'ın biri Müslüman, diğeri Hindu çoğunluğa sahip olmak üzere ikiye bölünmesiyle ortaya çıkmıştır (Burke ve Ziring, 1990). Birleşik Hindistan'da Müslümanların çoğunlukta olduğu bölgeler Pakistan'a, Hinduların çoğunlukta olduğu bölgeler de Hindistan'a bırakılmıştır. Ancak Keşmir ve Hindistan'da bulunan Haydarabat bölgelerinin kime kalacağını sorunu çözüme ulaştırılmamıştır. Zira, İngiliz yönetimi altındaki Hindistan'da elliye yakın prenslik bulunuyordu ve bu prensler bazen bölgenin etnik ve dini kimliğinden farklı bir kimliğe sahip olabiliyordu. Örneğin Keşmir'de, nüfusun çoğunluğu Müslüman olmasına rağmen prens Hindu kökenli idi ve bu belki de günümüze kadar gelecek olan Keşmir sorununun başlangıç noktasını teşkil etmektedir. Haydarabat'ta ise prens Müslüman kökenli olmasına rağmen, halkın büyük çoğunluğu Hindu kökenli idi ve bu sorun Hindistan yönetimi tarafından halledilerek çözüldü. Ancak, 1947'deki bağımsızlıktan sonra Keşmir'de yapılan referandumda halkın Pakistan'ı seçmesine rağmen prensin Hindistan'a bağlanmayı kabul etmesi iki ülke arasında çatışmaların çıkmasına ve yetmiş yıldan bu yana devam etmesine neden olmuştur (Burke ve Ziring, 1990). Günümüzde, Keşmir bölgesinin %45'i Hindistan kontrolünde Jemmu Keşmir adıyla anılmakta, %35'i Pakistan egemenliğinde Azad Keşmir olarak tanımlanmakta ve %20'si de Çin Halk Cumhuriyeti'nin kontrolünde bulunmaktadır (Ahmed, 2000). Keşmir nüfusunun yaklaşık %77'sini Müslümanlar oluşturmaktadır. Geri kalan nüfus ise Hindu, Budist ve Sikh'lerden oluşmaktadır (Ahmed, 2000). Hindistan ve Pakistan arasındaki Keşmir anlaşmazlığı, modern tarihin en zorlu çatışmalarından birinin merkezinde olmaya devam etmektedir (Ganguly vd., 2019).

İktidarını popülist yöntemlerle pekiştiren Modi'nin dış siyasetinin en önemli yapıtaşlarından birisi Pakistan ile ilişkileri güvenlik politikaları çerçevesinde geliştirmesidir. Dolayısıyla bu durum, Pakistan-Hindistan ilişkilerindeki gerilimin artmasının önemli nedenlerinden birisidir. Son dönemlerde Pakistan ile arasındaki çatışmalar sebebiyle askeri kapasitesini güçlendirmeye gayret gösteren Hindistan'ın dış politika hedefleri arasındaki öncelikli amaçlarından birisi, saldırılara karşı güvenliğini sağlamış bir Hindistan oluşturmaktır. Bu nedenle Modi döneminde, İsrail ile Filistin çatışmaları kapsamında İsrail'in Filistin'e karşı hava saldırı stratejilerini model alarak kendi savunma ve saldırı politikalarına eklemeyen bir Hindistan ile karşılaşmaktadır. Modi, Keşmir sorununu "İsrail'in içindeki Filistin sorunu"na benzetmektedir ve Hindistan içindeki sorunlardan biri olarak lanse etmektedir (Sen, 2020; Shahid, 2019; Ramdani, 2019).

Pakistan açısından ise Keşmir bölgesi hayati bir öneme sahiptir. İlk olarak Keşmir'in Pakistan'a ait ve Hindistan'ın taleplerini sürdürdüğü bölgelerinden, Pakistan'ın ekonomik geleceğini bağladığı Ekonomik Koridor Projesi (CPEC) geçmektedir (Bhoothalingam, 2019; Basit, 2018). Dahası, Pakistan'ın coğrafi özellikleri düşünüldüğünde, tarım açısından en elverişli bölge Keşmir'dir ve bu bölgenin durumu ekonomik olarak ciddi sorunlara neden olmaktadır (Prakash, 2000). Pakistan Genelkurmay Başkanı Raheel Sharif, Nisan 2014'te yaptığı bir konuşmada, Keşmir'in "Pakistan'ın şah damarı" olduğunu açıklamıştır ve çatışmanın Birleşmiş Milletler kararları ve Keşmir halkının özlemlerine uygun olarak çözümlenmesi çağrısında bulunmuştur (Grare, 2014: 105). Ne var ki, Modi'nin çatışmacı politikası, Pakistan'ı sınır ötesi terörizm konusunda önlemler almaya zorlasa da anlamlı sonuçlar vermemiştir. Bununla birlikte Yeni Delhi, İslamabad'ı uluslararası forumlardan tecrit etmeye devam etmekte ve Hindistan'a karşı teröristlere yataklık etmemesi için Pakistan'a baskı uygulamaya yönelik Avrupa Birliği, Rusya ve ABD gibi bölgesel ve uluslararası oyuncuları yanına çekmeye çalışmaktadır (Gulzar, 2019).

İmran Khan, seçimlerden önce Keşmir konusunda demokratik ve hukuki yollardan Hindistan ile anlaşmazlığın sonuçlandırılabilirliğini dile getirmesine rağmen seçimleri kazandıktan sonra bu konudaki tutumunu değiştirmiştir. Khan'ın Dışişleri Bakanı Şah Mahmud Kureyşi, İslam İşbirliği Teşkilatı'nın (İİT) Keşmir'de toplanmasını talep ederek, merkezi Riyad'da olan İİT'ye ve Suudilere ultimatöme göndermiştir (Haqqani, 2020). Khan yönetiminin bu hareketi hem Pakistan'ın Suudilerle arasının açılmasına neden olmuş hem de İİT gibi bir uluslararası örgütün Keşmir gibi uluslararası hukuk açısından sorunlu bir bölgede toplanmasını sağlayarak, aslında İİT'ye üye ülkelerin dolaylı yoldan Keşmir'in Pakistan'a ait olduğunu tanımasını sağlamaya çalışmıştır. Keşmir sorunu bağlamında Khan'ın, Hindistan'la hesaplaşıp Keşmir'i özgürleştirerek Pakistanlıların haklarını savunan, ülkeyi uluslararası siyasette layıkıyla temsil eden dürüst bir lider olduğu algısı kamuoyu nezdinde yaygınlaşmıştır (Haqqani, 2020; Ratcliffe, 2019).

Keşmir'deki çatışma durumu daha fazla şiddeti teşvik etmektedir ve barışçıl çözüm olasılıklarını olumsuz yönde etkilemektedir. Modi başbakan olduktan altı ay sonra, Hindistan ve Pakistan arasındaki geleneksel ana çözümsüzlük noktası olan Keşmir'in sınır hattı boyunca tarihteki en yoğun topçu ateşi saldırıları yaşanmıştır. 2014'ten bu yana karşılıklı topçu saldırıları ve uçak düşürme faaliyetleri artmaktadır (Ganguly vd., 2019). Bu koşullar altında, Hindistan'a karşı mücadele veren direnişçi gruplar içerisinde Keşmirlik kimliğinin yerini İslami bir kimlik almaya başlamıştır (Gudavorthy, 2018). İslami kimliğin konsolidasyonu ve Pakistan'ın milis desteğiyle birlikte ulus-aşırı İslamcı unsurların çatışmaya gitgide daha fazla müdahil olması, durumu iyiden iyiye karmaşıklaştırmıştır (Ganguly vd., 2019).

5. Tartışma ve Değerlendirme

Sonuç olarak, 2014 yılından beri bölgede popülizmin yükselişinin yaşandığı bir dönemde Hindistan ve Pakistan'ın dış politikaları gözle görülür bir dönüşüme sahne olmuştur. Khan, İslami tonu güçlendirilmiş bir popülizm anlayışıyla Pakistan siyasetini bütünüyle şekillendirmiştir. Pakistan'ın ABD'den gitgide uzaklaşırken Çin ve İran gibi müttefiklerle yakınlaşması, Modi Hindistan'ının Pakistan ile ilişkilerinin daha da gerilmesine ortam sağlamaktadır. Tabii Modi'ye bakıldığında, onun sağ popülizminin keskin bir Müslüman karşıtlığı pratiğinden beslendiği görülecektir. Modi'nin sağ popülizminde Müslümanlık, Hindistan karşıtlığı ile ilişkilendirilmektedir. Böyle bir söylemin yarattığı siyasal ortamda Müslümanlara karşı saldırıların artış göstermesi şaşırtıcı değildir. Benzer doğrultuda, Modi'nin söylemi, sözde İslam kaynaklı tehdidin salt iç kaynaklı bir sorun teşkil etmediğine işaret etmektedir. Böylelikle, Modi'nin sağ popülizmi Pakistan'ı hedef tahtasına yerleştirir. Hatta Pakistan'ın şeytanlaştırılması, Modi'nin Hint-Pasifik kavramında anlamını bulan etnosantrik dış siyaset görüşü ile örtüşmektedir. Bu doğrultuda, Modi'nin bölgede Pakistan'ın baş müttefiki olarak Çin'i de hedef alması anlamlıdır. Son olarak, Modi'nin dış siyaset anlayışının sağ popülist motifleri Keşmir sorununda kolaylıkla ayırt edilebilir. Modi'nin sorunu İsrail-Filistin çatışmasına benzetmesi ve bu eksende uluslararası hukuka taşınması göze çarpmaktadır. Böyle bir ortamda, Keşmir'de tarihin en şiddetli döneminin Modi-Khan döneminde yaşanmakta olduğu gözlemlenmektedir. Khan özelinde, Pakistan'ın Suudileri karşısına alarak Keşmir sorununu diğer İslam ülkeleri ile yakın ilişki geliştirme ve iç siyasette taban desteğini ilerletme çabaları dikkate değerdir. Ancak bu şekilde, bölgede "Keşmirlik" kimliğinin gitgide zayıflamakta olduğu ve İslami kimliğin öne çıkmasıyla ulus-aşırı İslamcı unsurların güç kazandığı bir gerçektir.

En nihayetinde söylenebilir ki popülist siyaset dönemi, Hindistan-Pakistan ilişkilerinin geleceğine ilişkin iyimser tahminleri zayıflatmaktadır. Tahayyül edilen bir "halk" birliği veya iradesinin karşısına ezeli bir düşman koyarak kişisel liderliğe toplumsal desteği artırma mantığıyla işleyen bir popülizm altında Hindu-Müslüman çatışmalarının uluslararası düzlemde tırmandırılması beklenmektedir. Bununla birlikte, Hindistan'ın ileride karşılaşabileceği birtakım ekonomik ve jeopolitik zorunluluklar altında Modi'nin Çin ile rekabeti yumuşatması ve ABD'den uzaklaşması gibi olasılıklar, her ne kadar gerçekleşmesi zor olsa da Hindistan ve Pakistan arasındaki gerilimlerin biraz olsun dindirilmesine katkı sunabilecektir. Hindistan'ın BRICS'in yanı sıra Çin merkezli Asya Altyapı Yatırım Bankası ve Şangay İşbirliği Örgütü gibi kurumlara üyeliği ile ikinci ticaret ortağı Çin ile geliştirdiği yakın ekonomik ilişkiler, dünyada güçlenen popülist ortama rağmen bu tür olasılıkların kurumsal altyapısını hazırlamıştır.

Kaynakça

- Ahmed, Naeem. (2000). "India's Changing Policy on Kashmir". *Pakistan Horizon* 53(4): 23-38.
- Ahmed, Saifuddin ve Skoric, Marko. (2014). "My Name is Khan: The Use of Twitter in the Campaign for 2013 Pakistan General Election". In 2014 47th Hawaii International Conference on System Sciences IEEE. Pp: 2242-2251.
- Aijazuddin, Fakir Seyd. (2019). "The Imran Khan Government: First Term Report". *The Round Table* 108(4): 475-476.
- Basit, Saira. (2018). "Terrorizing the CPEC: Managing Transnational Militancy in China-Pakistan Relations". *The Pacific Review* 32(4): 694-724.
- Bayram, Duygu Çağla ve Arafat, Mohammad. (2018). "Hindistan-Çin-ABD Üçgeninde "Hint-Pasifik" Kavramsallaştırması". *ANKASAM Bölgesel Araştırmalar Dergisi* 2(2): 69-102.
- Bayram, Duygu Çağla. (2019). "Hindistan'da İkinci Modi Dönemi". *Anadolu Ajansı*, 11.06.2019. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/hindistanda-ikinci-modi-donemi/1501128> (Erişim Tarihi: 07.12.2020).
- Behera, Navnita Chadha. (2016). "The Kashmir Conflict: Multiple Fault Lines". *Journal of Asian Security and International Affairs* 3(1): 41-63.
- Bhoothalingam, Ravi. (2019). "Is a New Avatar of China's BRI on the Cards?". *The Wire*, 15.04.2019. <https://thewire.in/world/china-bri-xi-jinping-forum> (Erişim Tarihi: 13.12.2020).
- Burke, Samuel Martin ve Ziring, Lawrence. (1990). *Pakistan's Foreign Policy: An Historical Analysis*. USA: Oxford University Press.
- Cambridge Dictionary. (2020): "Populism". <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/populism> (Erişim Tarihi: 04.12.2020).
- Ganguly, Sumit, Smetana, Michal, Abdullah, Sannia ve Karmazin, Ales. (2019). "India, Pakistan, and the Kashmir Dispute: Unpacking the Dynamics of a South Asian Frozen Conflict". *Asia Europe Journal* 17:129-143.

- Grare, Frederic. (2014). "India–Pakistan Relations: Does Modi Matter?". *The Washington Quarterly* 37(4): 101-114.
- Griffin, Larry J. (1992). "Temporality, Events, and Explanation in Historical Sociology: An Introduction". *Sociological Methods & Research*, 20(1): 403-426.
- Gudavarthy, Ajay. (2018). *India After Modi: Populism and the Right*. UK: Bloomsbury.
- Gulzar, Rais Ul. (2019). "Kashmir's Accession to India Re-examined". *International Journal of Research in Social Sciences* 9(5): 516-523.
- Gürcan, Efe Can. (2019). *Multipolarization, South-South Cooperation and the Rise of Post-Hegemonic Governance*. New York: Routledge.
- Gürcan, Efe Can. (2020). "The Construction of 'Post-Hegemonic multipolarity' in Eurasia: A Comparative Perspective". *The Japanese Political Economy* 46(2-3): 127-151.
- Haqqani, Husain. (2020). "Imran Khan's Populism Clashes with Pakistan's Economic Realities". *The Diplomat*, 11.08.2020. <https://thediplomat.com/2020/08/imran-khans-populism-clashes-with-pakistans-economic-realities/> (Erişim Tarihi: 14.12.2020).
- Jaffrelot, Christophe ve Tillin, Louise. (2017). "Populism in India". In *The Oxford Handbook of Populism*, eds. C. Kaltwasser, P. Taggart and P. Ostiguy. UK: Oxford University Press. Pp: 179-1194.
- Komireddi, Kapil. (2019). "The Kashmir Crisis isn't About Territory. It's About a Hindu Victory Over Islam". *The Washington Post*, 16.08.2019. https://www.washingtonpost.com/outlook/the-kashmir-crisis-isnt-about-territory-its-about-a-hindu-victory-over-islam/2019/08/16/ab84ffe2-bf79-11e9-a5c6-1e74f7ec4a93_story.html (Erişim Tarihi: 07.12.2020).
- Kumar, Rahul. (2019). "Indian Security Perspectives from Terrorism and Triangular Relation of Pakistan, Afghanistan and Balochistan". *International Journal of Research in Social Sciences* 9(3): 665-677.
- Laclau, Ernesto. (2005). *On Populist Reason*. London: Verso.
- McDonnell, Duncan ve Cabrera, Luis. (2018). "The Right-Wing Populism of India's Bharatiya Janata Party (and Why Comparativists Should Care)". *Democratization* 26(3): 484-501.
- Milam, William. (2018). "Return of Populism in Pakistan?" *The Friday Times*, 03.09.2018. <https://www.thefridaytimes.com/return-of-populism-in-pakistan/> (Erişim Tarihi: 06.12.2020).
- Montague, Zach. (2019). "U.S.-India Defense Ties Grow Closer as Shared Concerns in Asia Loom". *The New York Times*, 20.11.2019. <https://www.nytimes.com/2019/11/20/world/asia/india-military-exercises-trump.html> (Erişim Tarihi: 13.12.2020).
- Moonakal, Nadeem ve Sharma, Manasvi. (2019). "The Pakistan Factor in the 2019 Indian General Elections". *The Diplomat*, 05.01.2019. <https://thediplomat.com/2019/01/the-pakistan-factor-in-the-2019-indian-general-elections/> (07.12.2020).
- Mudde, Cas. (2007). *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ostiguy, Pierre. (2017). "Populism: A Socio-Cultural Approach". In *The Oxford Handbook of Populism*, eds. C. Kaltwasser, P. Taggart and P. Ostiguy. UK: Oxford University Press. Pp: 73-97.
- Paul, TV. (2019). "When Balance of Power Meets Globalization: China, India and the Small States of South Asia". *Politics* 39(1): 50-63.
- Plagemann, Johannes ve Destradi, Sandra. (2019). "Populism and Foreign Policy: The Case of India". *Foreign Policy Analysis* 15(2): 283–301.
- Prakash, Siddhartha. (2000). "The political economy of Kashmir since 1947". *Contemporary South Asia* 9(3): 315-337.
- Ramdani, Nabila. (2019). "Modi's Brutal Annexation of Kashmir Follows the Israel-Palestine Script To the Letter – Now Permanent War is Certain". *Independent*, 22.08.2019. <https://www.independent.co.uk/voices/modi-kashmir-crisis-india-pakistan-israel-palestine-netanyahu-a9074501.html> (Erişim Tarihi: 12.12.2020).
- Ratcliffe, Rebecca. (2019). "Kashmir: Imran Khan Says Pakistan Will 'Teach India a Lesson'". *The Guardian*, 14.08.2019. <https://www.theguardian.com/world/2019/aug/14/kashmir-more-protests-expected-as-india-marks-independence> (Erişim Tarihi: 14.12.2020).
- Roose, Joshua. (2018). "Non-Western New Populism: Religion, Masculinity and Violence in the East". In *Populism and the Crisis of Democracy*, eds. G. Fitzi, J. Mackert ve B. Turner. London: Routledge. Pp: 111-129.
- Sen, Somdeep. (2020). "India's Alliance with Israel Is a Model for the World's Illiberal Leaders". *Foreign Policy*, 10.09.2020. <https://foreignpolicy.com/2020/09/10/indias-alliance-with-israel-is-a-model-for-the-worlds-illiberal-leaders/> (Erişim Tarihi: 12.12.2020).
- Shah, Aqil. (2019). "Pakistan: Voting Under Military Tutelage". *Journal of Democracy* 30(1): 128-142.
- Shahid, Kunwar Khuldune. (2019). "Kashmir Is Palestine: Why Both India and Pakistan Want to Push This Ominous Comparison". *Haaretz*, 14.08.2019. <https://www.haaretz.com/world-news/.premium-kashmir-is-palestine-why-india-and-pakistan-are-both-pushing-this-ominous-analogy-1.7683411> (Erişim Tarihi: 12.12.2020).
- Silver, Beverly C. (2008). *Forces of Labor*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sinha, Subir. (2017). "Mediatized Populisms| Fragile Hegemony: Social Media and Competitive Electoral Populism in India". *International Journal of Communication* 11: 4158–4180.
- Stengel, Frank A., MacDonald, David B. ve Nabers, Dirk. (2019). "Introduction: Analyzing the Nexus Between Populism and International Relations". In *Populism and World Politics: Exploring Inter- and Transnational Dimensions*, eds. F. Stengel, D. MacDonald ve D. Nabers. Basingstoke: Palgrave Macmillan. Pp: 1-22.
- Taufiq, Hossain Ahmed. (2019). "China, India, and Myanmar: Playing Rohingya Roulette?". In *South Asia in Global Power Rivalry: Inside-out Appraisals from Bangladesh*, ed. I. Hussain. London: Palgrave Macmillan. Pp: 81-99.
- Waraich, Omar. (2018). "Pakistan's Populist Triumph". *The Atlantic*, 27.07.2018. <https://www.theatlantic.com/international/archive/2018/07/imran-khan-pakistan-election/566198/> (Erişim Tarihi: 13.12.2020).
- Weyland, Kurt. (2001). "Clarifying a Contested Concept: Populism in the Study of Latin American Politics," *Comparative Politics* 34(1): 1-22.

- Wojczewski, Thorsten. (2019). "Conceptualizing the Links Between Populism, Nationalism and Foreign Policy: How Modi Constructed a Nationalist, Anti-establishment Electoral Coalition in India". In *Populism and World Politics: Exploring Inter- and Transnational Dimensions*, eds. F. Stengel, D. MacDonald ve D. Nabers. Basingstoke: Palgrave Macmillan. Pp: 251-274.
- Wojczewski, Thorsten. (2020). "Populism, Hindu Nationalism, and Foreign Policy in India: The Politics of Representing "the People"". *International Studies Review* 22(3): 396–422.